

וּאֵת חֲנָן * ב

ת"ת אינה מחולקת לחיובים נפרדים בזמני היום והלילה, אלא הוא חיוב אחד הנמשך תמיד — בכל הזמן דיום ולילה. ולכן מברכים ברכת התורה רק פעם אחת ביום, גם מי שאין דרכו ללמוד אלא לפרקים, כי חיוב הלימוד הוא המשך אחד שאין בו הפסק.

וצריך להבין: לכאורה, מצד ענינם, הרי איפכא מסתברא: ת"ת ה"ה ענין הקשור בהבנה והשגה, כי מחובת ה-

עם ק"ש כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקים — מ"מ הרי נתקנו כברכות ק"ש לפני ולאחרי (ועי' יבוא האדם לעבודת הק"ש — ראה תניא פמ"ט).

(6) ראה מנחות צט, סע"ב. סנה' צט, א (הובא בחניא פ"א). ילקוט ופרש"י תהלים (ק"ט, ככו). הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ה. וראה גם ר"ן נדרים ח, א ד"ה הא קמ"ל. וראה טורי אבן חגיגה ז, א. ואף ש"מ הדין יוצא ידי חובתו בקביעות עתים וכו' ביום ובליילה וכו' ואם אירע וכו' אפילו בלימוד מועט כמו פרק א' ביום וכן פרק א' בליילה וכו', ובשעת הדחק וכו' יוכל לצאת י"ח בק"ש שחרית וערבית (הל' ת"ת שם ה"ד) — הרי כל זה הוא הבדיעבד של מצות והגית בו יומם ולילה כפשוטו (שם). היינו של החיוב האחד הנמשך תמיד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' קנו ס"א. (7) שו"ע אדה"ז סי' מז סע"ז ש"כ נהגו. ועוד (ועיקר): המחלוקת בין ב' הריעות (שם) הוא רק אם צריך לברך עוה"פ כשהסתייך דעתו, אבל לד"ה אינו קשור להתחלוקת דיום ולילה.

(7) והא דמברך בכל יום (ולא פעם אחת בחייו — דלכאורה הרי החיוב נמשך תמיד ואין בו הפסק כלל) הוא לפי "שברכת התורה היא כברכות השתח" (שו"ע אדה"ז שם). וראה לקמן הערה 36.

א. שתי מצות עקריות מבוארות בפרשתנו: מצות ק"ש ומצות תל"מ תורה. ואף ששניהם נכתבים ב"פסוק א', ופס"ד הוא דבק"ש שחרית וערבית מקיים מצות והגית בו יומם ולילה. ולאידך גיסא ת"ת שינון כק"ש, מ"מ חילוק גדול ביניהם:

החיוב דמצות ק"ש הוא פעמיים בכל יום, בשחרית ובערבית, כמפורש כא"י: "בשכרך ובקומך", וכ"א מהם הוא ענין בפ"ע, וכדמוכח גם מזה ש"מברכים בברכות ק"ש פעמיים בכל יום בשחרית ובערבית"; משא"כ מצות

(*) וסיום הש"ס (מס' גדה).

- (1) ו, ז.
- (2) וי"ל דבנוגע לקיום מצות והגית די לכ"ע בפסוק אחד (ואפילו רק ענין אחד) דק"ש — כמו שדי בפרק (שיעור) אחד שחרית כו'.
- (2*) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ד. וראה רמ"א ונ"כ השו"ע ר"ס רמ"ו.
- (3) ירוש' שבת פ"א ה"ב כסופה — אלא שהמפרשים שם פירשו באופן אחר.
- (3*) זכן — עקב יא, יט.
- (4) לא מיבעי לרעת הרס"ג (בסהמ"צ שלו מ"ע ג"ד. וראה ביאור הרי"ף פערלא שם (עח, א ואילך)) והרמב"ן (בסוף השגותיו על סהמ"צ להרמב"ם. ועיין בדבריו סוף שרש ט' שם) ועוד, שמנו מצות ק"ש של שחרית ושל ערבית לבי מצות במנין המצות — אלא גם לרעת הרמב"ם (בסהמ"צ שלו מ"ע י"ד). הסמ"ג (בסהמ"צ שלו מ"ע יח) והתנוך (מצוה תכ) ועוד, שמנו אותם למצוה אחת, הרי הפירוש הוא שהם ב' מצות נפרדות, אלא שנמנות כמצוה אחת, וכדמוכח גם מזה שמצות ק"ש היא מ"ע שהזמ"ג (וראה שו"ת שאגת ארי סי' יב).
- (5) ואף "דלכאורה אין להם שייכות כלל

מלכותו ויחודו ית' הוא חובה אחת תמידית, הרי אין סברא שיהיו בזה שינויים והתחלפות מצד חילופי הזמן גים דיוס ולילה.

ב. והביאור בזה:

חיי האדם נחלקים לימים, כי יומי מפסקי מהדדי¹⁵. ויום (שלם) היינו בצירוף יום ולילה, כמש"נ¹⁶ "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

ובזה גם מרומז עיקר תכלית עבודת האדם:

תכלית האדם היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים¹⁷, היינו לא שישלול בעבודתו כל מציאות העולם, אלא שהעולם (התחתון) כמו שהוא נראה כמציאות בפ"ע ייעשה דירה לו ית', היינו שגם במציאות זו יורגש איך שכל מהותה היא מאמיתית המצאו ית' — וזה הוא גילוי דאמיתת אחדותו של הקב"ה.

וזה נרמז ג"כ במש"נ (ביום ראשון של מע"ב) "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד" הכוונה היא לצרף ולחבר את הערב והחושך והתחתון עם הבוקר והאור והעליון, חיבורו של עולם ה' תחתון שאין תחתון למטה ממנו עם העליון שאין עליון למעלה ממנו, ואז הוא "יום אחד"¹⁸, וכמרו"ל¹⁹ בפי' אחד "צריך לכוין באלף שהוא אחד,

מצוה להבין הדבר הנלמד — ואם לא ידע מאי קאמר בתושבע"פ* לא קיים מצות ת"ת¹, ואין מברכים ע"ז — ומאחר שבהבנה והשגה ישנם שינויים ואין כל הזמנים שווים — סברא לקשר מצות ת"ת לגדר הזמן וההתחלפות שבזמן. ובפרט הרי מצינו ח"י לוק בהבנה דלימוד היום או הלילה וכל הגורס ביום שמעתתי' מחדדן²⁰. ובדברי אגדה²¹ מפורש²²: "מנין הי' משה יודע אימתי יום ואימתי לילה אלא בשעה שהי' הקב"ה מלמדו מקרא הי' יודע שהוא יום ובשעה שהי' מלמדו משנה הי' יודע שהוא לילה", הרי דבנתינת התורה — הי' שינוי בלימוד התורה לפי שינוי העתים דיוס ולילה²³. משא"כ מצות ק"ש, הרי ענינה קבלת עול מלכותו ויחודו של הקב"ה זכרון תמידי²⁴ שצ"ל בכאו"א מישראל — ומכיון שזכרון

(8) ועיקר ת"ת ה"ה בתושבע"פ. ומעשה (כל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת) — אגה"ק סוסכ"ט) בא רק ע"י לימוד תושבע"פ.

(9) מג"א סי' נ. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ג. עייג"כ לקו"ת ויקרא ה' א בשם הפרס שכו"ן פ"א. ולהעיר מפמ"ג שם. ומ' אשל אברהם (להר"צ וכו') מבוטשאטש) סמ"ז ס"א. ולהעיר ממגילה (ג, א) "שמבטליו ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה" לפי ש' במקרא מגילה אינו עוסק כ"כ בהבנת התורה. ר"ח עירובין סה, א.

(10) ונוגע גם למעשה (ראה באה"ט אור"ח סו"ס רלח. ברכי יוסף שם. ועוד).

(11) יל"ש תשא רמז תו.

(12) וראה זח"ג לט, ב: "והוא אוליף

לי כל יומא ג' מלין דאורייתא ובלי"א ג' מלין דחכמתא דאגדתא". וראה לקוטי לוי יצחק לזהר שם (ס"ע ער ואילך).

(14) ראה חינוך מצוה תך. כחנות ק"ש ועוד.

(15) פלוגתא דאמוראי נזיר נ, א (צפע"נ השלמה סע"ה). ובוהר ח"ג (צד, ב) כל יומא ויומא עביר עבידת'י. וראה זח"א רסד, ב.

(16) בראשית א, ה.

(17) ראה נחומא נשא פט"ו. ועוד.

(18) וראה ב"ר ספ"ג: יום אחד כו' שבו הי' הקב"ה יחידי בעולמו שלא הי' בעולמו אלא הוא.

(18*) סמ"ק הובא בב"י אור"ח סס"א.

וירדה בסתר המדריגות כו' ומחשבה
דבור ומעשה תפסא בהן²² אשר לכן
אין חושך העולם מעלים על התור-
רה²⁴, וכמרו"ל²⁵ "הלא כה דברי כאש
נאם ה', מה אש אינו מקבל טומאה
אף דברי תורה אינן מקבלין טומ-
אה"²⁶, היינו שמצד התורה הרי אין
נראה בעולם מציאותו²⁷ — לכן גם
החיוב דתלמוד תורה אינו מוגדר ב-
גדרי יום ולילה.

ג. עוד ביאור בזה: ענינה של ק"ש
הוא, כנ"ל, לפעול אחדות (דהוי' אחד)
בעולם; ואין הפי' שפעולתה היא רק
נגלות בעולם שהוא בטל במציאות,
כ"א גם לפעול בעולם ביטול זה,
שהו"ע האחדות. וכדיוק ל' מרו"ל הנ"ל
(בביאור ענין הק"ש) "כיון דאמליכתי'
למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים
תו לא צריכת", היינו שהאדם ממליץ
את הקב"ה בעולם. וכיון שכן, ש-
פעולת הביטול בעולם תלוי' בעבודת
האדם, הרי בהכרח שישנם שינויים
בדרגת הביטול הנפעל בעולם, דהרי
לא כל הזמנים שוין בעבודת האדם;

(23) תניא פ"ד.

(24) ראה לקו"ת ראה כ, א: דהתורה
היא עץ החיים. . ואין כח בקליפה לשלוט
שם.

(25) ברכות כב, א: ריב"ב אומר כו',
וגם לרבנן דפליגי עלי' — ה"ז לא אטעמי,
כ"א כדי שלא יהיו ת"ח מצויין כו' (ראה
שו"ע אדה"ז אור"ח רספ"ח), או מפני כיוון
וכיו"ב (תרי"ב ברכות שם), ולהעיר מלקו"ת
תבוא (מג, סע"ב ואילך). סי' מאה שערים
מה, א.

(26) להעיר מזה"פ, פ"ב.

(27) ולהעיר אשר בעת מ"ת בגילוי נתי-
בטל העולם ממציאותו בגילוי, כמרו"ל (שמור
ספכ"ט) "צפור לא צוח כו' אלא העולם
שותק וכו'". וראה לקו"ש חייא הנ"ל.

ובחי"ת שהוא יחיד ב'ו' רקיעים ובארץ
הרי ח', והדלי"ת רמז לד' רוחות"
— ובפד"ט ע"פ הידוע — דיוק תיבת
"אחד"²⁸ (ולא "יחיד") שמורה שישנו
מקום לאיזו מציאות זולתו ית', ומ"מ
ה"ה אחד, היינו שמציאות ה"לילה"
מחוברת וכלולה באמיתית מציאות ה"
יום".

וזהו²⁹ עבודת הק"ש: "שמע ישראל
וגו' ה' אחד" — העבודה דאמליכתי'
למעלה ולמטה ולד' רוחות³⁰ — ששה
קצוות העולם — לגלות אחדותו ית'
בעולם, לשון העלם³¹, היינו כמו ש-
הוא במציאותו³². וזהו הטעם שמצות
ק"ש קשורה בשני הזמנים דיום ולילה
— לא להדגיש החילוק והפירוד שבי-
ניהם, אלא, אדרבה, לפעול בב' הבחי-
נות ההפכיות ד"יום" ו"לילה" ולחברם
ל"יום אחד" — גילוי אחדותו בעולם.

משא"כ תורה, שאינה נתפסת בעני-
יני העולם (כ"א רק מתלבשת בהם),
אינה שייכת להעולם (התחתון) כפי
שהוא במציאות של "תחתון", דהרי
היא למעלה מלהיות נתפסת ומשתנית
ע"י העולם ובעולם³³ (גם לאחר שנסעה

(19) ראה לקו"ש חייא ע' 11 ואילך
ובהנסמן שם.

(19*) ראה בריש ברכות בנוגע לק"ש
"יליף מבריתו של עולם".

(20) ברכות יג, ב.

(21) לקו"ת שלח לו, ד, ש"ש סד, ב.
ביאורו להצ"צ ע' שנה (ומציין למרו"ל).
ועוד.

(22) ראה ד"ה ויאמר משה תשי"ד פ"ב:
וענין ההתלבשות ותורה איז מענין הת-
לבשות של התעסקות. . ולשון התלבשות
הוא רק שם המושאל בלבד, וראה לקו"ש
ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 65 ואילך.

ד. ועוד חילוק ביניהם: מכיון ש' ענין הק"ש הוא ביטול העולמות ע"י עבודת האדם, הרי בהכרח שיהיו שני נתיבים בדרגת עבודתו, הואיל והאור האלקי אין מאיר אצלו בכל הזמנים בשוה — לפעמים הוא בבחי' "יום" ולפעמים בבחי' "לילה", ונאמר יי' "ש" בעי יפול צדיק וקם". אמנם הכוונה היא שלא להתפעל מהשינויים, ולעבוד עבודתו בפעולת הביטול בעולם גם ב"לילה". וזהו שמצות ק"ש מוגדרת בב' סוגי הזמן יום ולילה, היינו שעבודה זו מוטלת עליו הן "ביום", כש' מאיר אצלו אלקות (שצ"ל ביטול נעלה יותר), הן בזמן של העלם והסתה, ב"לילה". משא"כ תורה שהיא למעלה מעבודת האדם בעולם, אין נוגע בזה השינוי דיום ולילה יי'.

אמנם, בכדי שיוכל האדם להתגבר ולעבוד עבודת הק"ש גם ב"לילה" [אף שאז הוא בדרגת תחתונה], זקוק הוא לנתינת כח מדרגא כוז שהיא למעלה מכל שינויים, שלכן ביכולתה לתת כח

ואדרבה עבודה אמיתית צ"ל בבחי' "לכו מחיל אל חיל" יי', לעלות בכל עת מדרגא לדרגא נעלית יותר. ומובן שבכל דרגא שהאדם מגיע ועולה (שהו"ע ק"ש של שחרית), עם שהיא "יום" ואור לגבי דרגתו הקודמת, צריך להרגיש (וכ"ה האמת) ש' אי"ו מספיק עדיין, ושעליו לעלות לדרגא נעלית יותר. ז.א. שצריך להרגיש שדרגת הביטול שהוא פועל עתה בעולם היא "לילה" (ק"ש של ערבית) לגבי דרגא עליונה ממנה — בחי' "יום", וכן למעלה מעלה. הרי שפעולת האחדות, שהיא עבודת הק"ש, משתנה ועולה בשינוי יום ולילה, ולכן גם מצותה של ק"ש מוגדרת בזמני יום ולילה — בהתאם לתוכנה ואופן עבודתה.

משא"כ בתורה, מכיון שאין ענינה לפעול אחדות בעולם, כנ"ל, כי מצד התורה הרי העולם הוא בטל במציאות, ובמילא אין שייך בה סדר העליות הנ"ל בדרגות הביטול — ולכן אינה מוגדרת בבחי' "יום" ו"לילה" יי'.

דב' אלף משלי שלמה נמצא בו הנמשל (עין תו"א יא, ג).

(30) משלי כד, טו. וראה חנוך קסן. (31) והשיעוי הנ"ל (ט"ב) דלימוד מקרא דוקא ביום ומשנה בלילה — הוא כמו שבנוגע לברכות צ"ל הלימוד בה"ל ברכות וכו'.

ודברת בם) ומותר לקרוע בעיניו וכמעשה דרב (יומא יט, ב). משא"כ בתפלה דצ"ל כעבדא קמי' מרי' בלי שום תנועות, ועיין ברכות לג, רע"א: עומד לפני מטה"ם כו'. ומ"ש בשו"ע או"ח סי' סג ס"ז: הקורא ק"ש לא ירמוז וכו' הרי מפורש הטעם (ארעי ולא קב) — ולא ביטול. וכן איתא שם לאחר פ"ר מותר לצורך מצוה קצת.

בנוגע לתפלה — להעיר מסי' קד סיב עומד לפני המלך — אין לזוז ממקומו.

(28) תהלים פד, ח. וראה סוף ברכות. שו"ע אדה"ו תארי"ח רסקני"ה. וש"נ (ומד' השמיט בפנים הציון לברכות משמע דמ"מ שעל הגליון הם לאדה"ו).

(29) ואף שגם בלימוד התורה צ"ל הליכה ועלי ועד א"ס, מי"מ מכיון שאין ענין העלי לפעול ביטול בהיש דשכל הקודמו, כי"א לננות האמתית הנמצאת בו, אין להמיר הורגא התחתונה בשם "לילה". ועי' קמ"י מלכא — מחוי במחוג ה"ו מרידה (תגינה ה' ב), בשמו"ע צ"ל כעבדא קמי' מרי' כו' לפני המלך (שבת י, א. שו"ע אדה"ו סו"ס צה), משא"כ קודם לזה * אכל במשל התחתון

(*) בק"ש שו"מ מפני הכבוד כו' (ובפרט ע"פ הירוש' ברכות פ"ב סה"א דנלמד ממשינ

ומדייק „כל השונה הלכות בכל יום“, כי אמיתית ענין התורה שלמעלה מכל שינויים נראה בעיקר בההלכה ש־בתורה: בהשקוֹט ופלפול דאורייתא הרי לא ניתנה תורה חתוכה יי ובני ישראל אין דיעותיהן שוות יי ואלו ואלו דא־ח יי (ובפרט אשר שבועים פנים לתורה יי ושש־פנים לתורה יי), שבזה הרי אפ־ל (ובפרט מצד האדם הלומד יי) נטי־ מהאחדות האמיתית שלמעלה מכל השינויים (אף שג־ז אפ־ שר שתבוא מהאחדות האמיתית יי) ולכן אין הלכה כמותו; משא־כ הלכות — הִזו מסקנה אחת ופסק אחד, בלי שום שינויים ונסיוות.

ו. עפ־ז יש להסביר גם השייכות של מאמר זה („כל השונה כו“) לה־סוגיא שלפניו (במס' גדה): „א־ל ר' שמעי' לר־א אימא ביממא תהוי זבה

ביום כלל], כי כל יום הוא ענין בפ־ע כנ־ל (בפנים רס־ב). ראה בארוכה מפענח צפונות פ־ב [אף שבכללות יותר — היקף שלם הוא ז' ימים, כדלקמן].

- (37) ירוש' סנה' פ־ד ה־ב.
- (38) ראה ברכות נח, א. (סנה' לה, א).
- (39) עירובין יג, ב.
- (40) במדב־ר פ־ג, טז. וזא־מז, ב. ח־ג כ, א. רסז, א. רכג, א.
- (41) שער הגלגלים הקדמה יז, שער רוח־ק בענין היחודים על קברי הצדיקים הקדמה ג לקוטי מהרחוֹ זלה־ה שבסוף שער מאמרי ר־ל להאריז־ל.
- (42) ראה לקוֹש ח־א ע' 150 ואילך.
- (43) וגם הקושיות והקס־ד וכו' שבתורה — באים מאחדות האמיתית, וזהו מהביאורים שגם לאחר שיועז התירוף והמסקנא שבתורה לומד עוה־פ את הקושיא והקס־ד, והִזו בכלל ת־ת. ולהעיר שכמה הלכות נלמדות מקס־ד בתורה. וראה בארוכה לקוטי לוי יצחק — אגרות ע' רסג ואילך.

להתגבר על כל השינויים ולפעול ב־י־טול נעלה יותר גם ב־לילה — ודרגא זו היא תורה (שבק־ש). כי ק־ש, אף שהיא מצוה, יש בה גם מעלת התורה כנ־ל, שתורה היא למעלה מכל ש־י־נרים, כנ־ל, והיא הנותנת כח בעבודת ה־לילה.

ה. ע־פ הנ־ל יש לבאר הקישור שבין התחלת הש־ס וסיומם (בגמ'): תחלת הש־ס איירי בק־ש דלילה „מ־אימתי קורין שמע בערבין“, וסיום הש־ס: „תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכ־י מובטח לו שהוא בן עוה־ב שגא־י הליכות עולם לו, א־ת הליכות אלא הלכות יי, וידוע יי שבתורה (וכ־י־ב) ישנו קישור בין ההתחלה לסיום. והביאור: הציווי לקרות שמע בערבין (שככל המצות — אינו מבקש אלא לפי כוחו יי) — הכח ע־ז הוא ע־י התורה שהיא למעלה מהשינויים דער־בין ושחרית, אלא „בכל יום“, חיוב תמידי יי.

- (32) תבוק ג, ו.
- (33) תוכן הלימוד הוא ע־פ המבואר בכ־ללי הש־ס (ראה ס' הליכות אלי ס־ג ועיין מוֹג ח־ג פ־ג שוֹת הרדב־ז ח־ג תשובה אלף ס־ח (תרמ־ג)) שהלימוד דאל תקרא אינו שולל את פ־י הפשוט של התיבה כ־א מוסיף עוד דרש — ובגור־ד הפ־י הוא: ע־י „הלכות“ הִיה בבחי' „הליכות (הִיה הולך ל)עולם“ (עוה־ב).
- (34) כבר העירו ע־ז באחרונים מברכות י, רע־א ובתוס' שם. וראה ספר ויהא ברכה. ולהעיר מסי־י פ־א מִז: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן.
- (35) שמוֹר רפכ־ט. במדב־ר פ־ב, ג. נתחומא נשא יא. וראה ע־ז ג, א.
- (36) ומה שמגדירו „בכל יום“ [זלכאורה מכיון שהיא למעלה משינויים אינה מוגדרת

בטבעו — דוחה אותו החוצה, כי כאו"א עליו נאמר⁶⁰ "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", לכן אינו סובל מציאות של רע, ודוחה אותו לחוץ. אמנם מכיון שלפי שעה נמצא בו הרע שצריך לדחותו, נטמא האדם ע"י, עד שיטבול במקוה — ע"פ ביאור הרמב"ם⁶¹ (ועוד) — פרישה מהרע לגמרי וביאה (וביטול) — מים שכל גופו עולה בהם — אותיות⁶² טיבול) בטהרה.

וזהו גם היסוד להפרש בין נדה לזבה, שהזבה (היינו אשה ה"רואה דם (ג' ימים) בהי"א ימים שבין נדה לנדה) אינה נטהרת ע"י טבילה במקוה בלבד, כ"א ע"י הקדמת ספירת שבעה נקיים (ואם ראתה דם בא' מז' ימים אלו, ה"ז סותר כל הנקיים), משא"כ הנדה שאי"צ שבעה נקיים⁶³:

בטעם ספירת ז' נקיים של הזבה כ'

הרע בכלל שנעשה ע"י חטא עה"ד) — כי רק באשה נאמר ותרא כי תאוה היא (בראשית ג' ו'). וגם היא התחילה וגרמה החטא וראה אוה"ת תבוא ע' תתצה ואילך. וראה לקמן הערה 63.

(50) יתרו יט, ו.

(51) ראה רמב"ם סוף הלכות מקואות שטהרה במקוה הו"ע "לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאות העצות והביא נפשו במי הדעת טהור" (ואולי טעות המעתיקים והדפוס הוא וצ"ל "במי הדעת טהור טהור").

(52) טבילה אלא שנתחלף הוא"ו בה"א בלבד וד"ל (סידור סד"ה כונת המקוה).

(52*) ראה הקדמת אדה"ז להל' נדה ובכ"מ.

בלילא תהוי נדה (ופרש"י: "ראתה ביום תהא זבה כדכתיב" ימים רבים אבל ראתה בלילות לא תהא זבה"), א"ל עליך אמר קרא על נדתה סמוך לנדתה, סמוך לנדתה אימת הוי בליליא וקא קרי לה זבה" (ופרש"י: "סמוך לנדתה — ליל שמיני שהרי ימי נדות כל שבעה עד הלילה כדכתיב" שבעת ימים תהי' בנדתה"). ולכאורה מהי השייכות שבין "חנא דב"א" להשקו"ט בגמ' שלפני?

ואף שכתבו התוס' על אתר "דאידי דאיירי לעיל בהלכתא מייתי לה לסיים בדבר טוב וכו' שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותחנומין" — הרי כתב שם המהרש"א ש"צריך התלמוד לסיים במאמרי אגדה השייך קצת להלכה דמסיים בה"⁶⁴.

ז. אמנם עפ"י הג"ל י"ל בזה — ובהקדים המבואר במ"א⁶⁵ בביאור מה שארז"ל⁶⁶ שדם נדה היא מן הקללות שנתקלה חוה מחמת חטא עה"ד, היי' נו שע"י חטא עה"ד נתהווה בה מצי"א אות של רע, המתבטא (בחלקו) בדם-נדה⁶⁷, דם טמא. אבל הגוף הישראלי

(44) מצורע טו, כה.

(45) שם, יט.

(46) גם יוקשה שאין הנידון דומה לגמרי לראי' — דמה שהנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותחנומין, הוא בכדי שלא לסיים בדברים של הופך השבח וכו' הכתובים לפניו; אבל בנידון דידן הרי (גם לולא שהביא את "חנא דבי אלי") מסיים בענין של הלכה, אבל י"ל שאינו רוצה לסיים ב"זבה" — ענין דחולי.

(47) ראה לקו"ש ח"ג ע' 983.

(48) עירובין ק, ב.

(49) ורק בנשים (אף שזה מורה על

טהר מרע זה^ה, וזהו עבודת כל אדם^ה.

אמנם מכיון ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי כל אדם ימ"

(58) עפ"י יש להסביר טעם הדעות * (הובאו בדרכי תשובה סי' קצו ס"ק ג) שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר, אף לפי מאי דקיי"ל שטבילה בומנה לאו מצוה — כי זה מורה על הטהרה מהרע והזהמא שע"י חטא עה"ד. (59) ועפ"י יומתק מרז"ל (מדרש תהלים קמו [ד]): "אין איסור גדול מן הנדה כו' ולע"ל הוא מתירה כו'", כי כנ"ל יתברר אז העולם מהטומאה של חטא עה"ד. וכל פרטי הטבע יהיו טהורים (ויהי "דם" (דער קאך) הנצרך בתחלת העבודה, משא"כ כש בטל. וראה יומא (סו, ב) כליא עלמא. וראה אגה"ק סכ"י (קמג, סע"א) שלע"ל יצטרכו לידע דיני טומאת יולדת ואינו מזכיר טומאת נדה. וראה אוה"ת בראשית ע' נא.

* (ראה שו"ע אדה"ז (או"ח סי' שכו ס"ז): "ובמדינות אלו נהגו לאסור טבילת אשה בשבת אא"כ יש בעלה בעיר וגם לא ה"י אפשר לה לטבול קודם השבת או שלא ה"י בעלה בעיר ובא בער"ש שלא פשעה במה שלא טבלה קודם לכן". וראה שם סי' תריג ט"כ. וצ"ע במ"ש ביו"ד (סי' קפו סק"ח) "שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אפילו אין בעלה בעיר כדלקמן סי' קצז". (ואולי פירש שם דבריו, אבל אצלינו חסר סי' זה). וראה פס"ד להצ"צ (יו"ד סי' קצו ס"ו): "אם האשה אינה מתחלת לספור ז"נ ממחרת יום ההפסקה כו' מ"מ עלתה לה טפירה, ואף לכתחילה תוכל לעשות כן אם תרצה", אף שע"י מאחרת היא את הטבילה. אבל מוכרח לומר שהצ"צ איירי באופנים מסוימים, (או דלא קאי כאן אלא בד"ן שהס"י פירח עולה לה) דהרי לא חילק שם ב"ן אם בעלה בעיר או לא, ואם בעלה בעיר הרי בודאי שאסור לה לאחר הטבילה (כס"י פורש בשו"ע אדמוה"ז סי' תרי"ג ט"כ).

החנוך^ה "והזבה צריכה ז' נקיים לפי שהזיבה תורה על רוב מותרי האשה וזהו המשך הרקת דמי' ימים רבים אחר ימים הנהוגים ברוב הנשים" — ולפי המבואר לעיל מובן, דמה שכ' "שהזיבה תורה על רוב מותרי האשה", היינו ששייכותה של הזבה למציאות של רע היא ביותר מכפי הרגיל.

והביאור בזה: ע"י חטא עה"ד "יר" דה וזהמא לעולם^ה, שירדו האדם והעולם^ה משלימות שלהם וממעלתם, כי נתערבה בהם וזהמא ורע — ועדיין נמצאת היא בהם^ה עד שיקויים ה" יעוד^ה "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" בגאולה העתידה שאז תבטל הוזהמא לגמרי והאדם והעולם יתבררו ויזדככו ויתעלו בתכלית הבריור, ה" יזכור והעלי'.

ז. א. שע"י חטא עה"ד ירדה ה" "וזהמא" בבנ"א, באופן שהרע נעשה אצלם כדבר טבעי — וצ"ל עבודת האדם לדחותו; וזהו"ע דם נדה — רע הנגרם ע"י חטא עה"ד והנעשה כטבע באדם, ועליו להרחיק א"ע ולי"

(53) מצוה קסו.

(54) שבת קמו, רע"א.

(55) ראה תו"א תולדות כא, ב. יתרו עדי, א"כ, משפטים עט, ד.

(56) ואף שע"י מ"ת "פסקה וזהמתן" (שבת שם. ע"ז כב, ב. וז"א נב, ב. ח"ב קצג, ב) — הרי ע"י חטא העגל חזרה וזהמתן (זהר שם. וראה תניא ספ"ל), אף שאינה כפי שהייתה לפניו (כדמוכח בש"ס שם. גי' צוצי אורות וז"ח י"ד, ב).

(57) וכר' יג, ב. וראה גם וז"ח קכו, רע"א.

ולכן גם דיחוי' של טומאה זו אין מספיק סדר העבודה של דיחוי וטיהור רגיל, אלא צריך לשוב בתשובה שלי-מה יותר — והוא שאין טומאת זיבה נטהרת אלא ע"י שבעה נקיים, שהימים שלאחרי הזיבה צריכים להיות נקיים לגמרי, בקצה ההפכי, מטומאת דם — והיא-היא התשובה השלימה והאמיתית בנדר, כמ"ש הרמב"ם שם שאם נטה לצד אחד יותר מדי אז תשובתו היא שיטה א"ע לקצה השני לגמרי, ולכן אם רואה דם בא' מן הימים ה"ז סותר כל הימים למפרע (כי אז ה"ז הוכחה שאין תשובתו אמיתית), ורק אחרי ספירת ז' ימים נקיים רצופים ה"ה טובלת ונטהרת מן הטומאה.

ודוקא שבעה נקיים, כי שבעה הוא היקף שלם. וגם ידוע ש"כל יומא ויומא (מימי השבוע) עביד עבידתי"; והיינו שע"י העבודה בשבעה ימים רצופים הרי יש בזה הן השלימות בעבודה הפרטית שבכל יום מימי ה-שבוע והן השלימות בעבודה הכללית של (שבוע) היקף שלם — תשובה שלימה בכל פרטי ועניני' ורק עי"ז הוא נטהר מטומאה זו.

שוך"י, והבינוני הרי הרע שבו גם בשעת ק"ש ותפלה "לא נתבטל לגמרי אלא בצדיק"י וכו', אבל בבינוני הוא ד"מ כאדם שישן שיכול לחזור וליעור משנתו כך הרע בבינוני הוא כישן וכו' ואח"כ יכול להיות חוזר וניעור"י — והוא הדבר בנידון הוזהמא והרע שבכ"א (טומאת דם נדה): אף שדחה את הטומאה והרע מקרבו, בכ"ז בע"בור איזה זמן (חודש בערך) חוזר וניעור הוזהמא והרע עוה"פ (כי חטא עוה"ד, שורשו של הרע, עדיין לא נתבטל לגמרי) ושוב צ"ל העבודה לדחותו ולטהר א"ע ממנו.

אולם מי שחטא ופגם כו' ועבירה גוררת עבירה — היינו שעלול הרע להתעורר גם קודם שיגיע הזמן שבו הוא חוזר וניעור מצד טבע הבינוני"; ומובן שזהו לא רק קדימה בומן, כ"א גם תוס' במציאות ואיכות הרע.

ותוספת זו במציאות הרע זוהי טומ' את זיבה — שהיא רואה דם בימים שמצד הטבע אין לראות בהם, וזה מורה "על רוב מותרי האשה" — היינו שהרע נתרבה ונתחזק יותר מכפי שהוא בטבע חטא עוה"ד.

(60) תניא רפ"ד.

(61) והטעם שישנו דם נדה גם בצדקת (המורה שבעבודה רוחנית הוא גם בצדיק), מובן ע"פ מ"ש בתו"א (משפטים ע"ט, ג): "אעפ"י שהם צדיקים גמורים מ"מ נשאר בהם עיין שמץ מזהמאת הנחש שלא יכול להסירו מכל וכל".

(62) תניא פ"ג.

(63) והטעם דחודש, י"ל: כי חטא עוה"ד נגרם ע"י מיעוט הזבנה והיא מתחודשת (וכל עניני') בכל חודש. וראה אוה"ת פינחס ע' אקסא, אקפ. וראה גם לעיל הערה 49.

(64) ראה תניא רפכ"ט. שם רפ"ה.

(65) הל' דעות פ"ב ה"ב.

(66) דוגמא לדבר שטבילת כל הגוף צ"ל בב"א.

(67) תשובת הרשב"א ח"א ס"ט.

(68) זח"ג צ"י, רע"ב. וכ"ה בכל שבוע (עיין ר"ה לא, רע"א). ומובן עפ"משינת בלקו"ת שה"ש (כה, א).

(69) להעיר ממשנית (ראה שער הכוונות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא')) בענין השבעה ימים שבין ר"ה ליוה"כ שהיא עבודת התשובה על כל ימי השבוע של כל השנה כולה, כי בדי ימים אלו ישנם כל א' מזי ימי השבוע.

כדלעיל, לכן נותנת כח גם באדם שגם הוא בעבודתו לא יתפעל מהשינויים, ההעלמות וההסתרים, הבאים בעולם, וזהו אומרו: "עליך אמר קרא כו' (יתור ל' ושאינו רגיל) עליך (בדרך מקיף) אמר קרא (כח ה) תורה.

ובהמשך לזה מסיים "כל השונה הלכות בכל יום וכו'", שהתורה (ובפרט ההלכות) בהיותה למעלה מכל השינויים, נותנת כח לעמוד בפני כל השינויים לגריעותא ולעבוד עבודתו כדבעי.

ומבאר בתוס' שזהו ע"ד "נביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומין" — כי גם מאמר זה הוא ענין של תנחומין, לנחם ולעודד את כל מי שהוא נופל ממדריגתו, שהתורה נותנת גם לו את הכח להתעלות ע"י עבודתו, ועד שע"י ההלכות — הליכות עולם לו.

(משיחת י"ט כסלו תשכ"ד)

72) שבח ותנחומין — לכאורה הול"ל "שבח ונחמה", וי"ל ע"פ משיכ אדה"ז (תניא רפ"ה) בעבודת הבינונים: לנחם בכפלים לתושי, ולהעיר ממרד"ל (איכ"ר סס"א) עה"פ דהפסוק פרשתנו: מתנחמים בכפלים שנאמר נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם.

ה. עפ"י מובנת הסמיכות והשייכות של "תנא דבי אליה" כל השונה הלכות וכו' להסוגיא שלפניו:

שאלת הגמרא היא יי: מכין שההפ"רש בין נדה לזבה הוא, כנ"ל, שדם נדה ענינו התעוררות הרע באופן הרגיל והטבעי בבג"א, ודם זיבה מורה על חולי, תוס' במציאות הרע — "אימא ביממא תהוי זבה" — פי' ב"יום", כאשר ראיית הדם (בימי זיבה) הוא כשהשמש (ומגן הוי' אלקים) יי מאיר בעולם ובאדם, הי"ז הוכחה שהחסרון הוא בו חולי (דלולא זאת אין מקום לראיית דם); אבל "בליליא" — אם רואה דם זה בלילה, בזמן שחורשך בעולם, ההעלם דאור אלקי — "תהוי נדה" — כי מצד החושך וטבע העולם נתעורר הרע קודם זמנו הרגיל, ואינו ענין של זיבה — חולי בו.

והמסקנא שגם בלילה הוי "זבה", כי כאו"א מישאל, באיזה מצב שנמצא, יש בכחו לעבוד עבודתו, עד שלא יהי שייך לראיית דם אפילו כש"לי" לה בעולם — ולכן הרע של זיבה גם בלילה, והכח על עבודה זו הוא מהתורה: בהיותה למע' מכל שינויים

70) ראה בזה גם לקו"ש ח"ו ע' 317-8.

71) תהלים פד, יב.

ע ק ב

ב' מנחם אב *

שבירת הלוחות צ"ל דוגמתם במיתת צדיקים.

וצריך להבין: מה הוא הצד השווה דשבירת הלוחות ומיתתן של צדיקים בכללות ענינם, ובמה הדמיון דהפרטים?

ב. והנה אף ששבירת הלוחות היא צרה: וקשה לפני הקב"ה, מצינו שיש בה גם ענין למעליותא. הוכחה לדבר: כשהיו יוצאים ישראל למלחמה, הי' יוצא עמהם הארון שבו מונחים שברי לוחות. דלכאורה תמוה: הרי שברי הלוחות מוכירים חטאם של ישראל; ולא חטא סתם אלא חטא העגל שעליו נאמר: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" — שאין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל? — ואיך יתכן, שבעת שבני ישראל למלחמה, שאו זקוקים ביותר ללימוד זכות ולהתעוררות רחמים ע"י

א. בטעם הסמיכות של שבירת הלוחות למיתת אהרן בפרשתנו, אמרו רז"ל, כי "קשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כשבירת הלוחות".

והנה כשתורת אמת משווה ב' ענינים, ה"ז השוואה אמיתית וכוללת. ז.א. שהשוואת "מיתתן של צדיקים" ל"שבירת הלוחות" הוא לא רק בזה ששניהם קשים לפני הקב"ה, ולא רק בזה שגודל הקושי הוא שווה בשניהם, כי אם שהם דומים זה לזה גם בתוכנם (ואדרבה זהו הסיבה, והדמיון בגודל הקושי שבהם — ה"ז המסובב).

וכיון שהם דומים זל"ז בתוכנם, הרי מובן שגם פרטי הענינים שמצינו ב'

(*) הוא יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח וכו' המקובל מוהר"ר לוי יצחק ז"ל שניאור-סאהן (אביו של — יבלח"ט — כ"ק אדמו"ר שליט"א). נפטר בשנת תשי"ד בעיר גלותו במחוז קאזאכסטאן (וראה בסוף השיחה).

(1) ירושלמי יומא פ"א ה"א (קה"ע שם). תנחומא (באבער) אחרי י. הובא בפרש"י פרשתנו (י ו*). וראה גם תנחומא אחרי ז. ויקר ס"ס כ.

(*) כ"ה בדפוס שני וברש"י כת"י, ש' קשה מיתתן כו"ה הוא חלק מדיה הקודם (ובני נסעו). וראה גם (לשון רש"י ב) רמב"ן כאן.

בכמה דפוסים — מתיבות, וזמן הגדגה וגו' הוא ד"ה חדש. אבל בפשטות צ"ל כניל — שהרי א"ל שרש"י יתרץ (לונדמה לכן כאלו מת שם) בדיה שני, שאלתו (שם מת אהרן כו"ה) שבדיה הקודם ?

(2) רמב"ם הל' תעניות רפ"ה.
(3) פרש"י בהעלתך י' לג (ועיני פרש"י פרשתנו י' א). תוס' עירובין (סג, ב ד"ה כל זמן) ורבותינו בעה"ת פרשתנו (י, ב) — מספרי עה"פ (ראה במפרשי הספרי שם). והוא כדעת ר"י בן לקיש בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א. סוטה פ"ח ה"ג) ובתוספתא סוטה פ"ז ה"ט (בגירסת תודיה מפני — סוטה מב, ב).

וראה תוס' עירובין (שם). דברי דוד (לה) ט"ז, פרשתנו י' א) ורא"ם בהעלותך (שם) — שאי"ז סמירה להמ"ד (ב"ב יד, ב) דלוחות ושברי לוחות מונחים בארון.

(4) תשא לב, לר.

(5) פרש"י שם.